

Asia: VN/36398/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tehy ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Tehyn näkemykset hallituksen esitykseen Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Tehy suhtautuu varauksella esitysluonnoksen kohtaan 2.3, missä ehdotetaan Kansaneläkelaitoksesta annettuun lakiin lisättäväksi uusi pykälä 2 b §; Kansaneläkelaitoksen oikeus siirtää sosiaalityön toimeenpanoon liittyviä julkisia hallintotehtäviä yksityiselle taholle. Tehtävät sisältäisivät mm. asiakirjojen avaamista, lajittelua, tallennusta sekä päätösten ja asiakirjojen tulostamista. Esityksessä mainittu perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi, eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia.

Tehyn mukaan tulisi arvioida, millaiset vaikutukset Kelalle tuleviin kirjeisiin ja postitettavien päätösten vähenemiseen on esityksessä esiin tuodulla digitaalisten palveluiden kehittämisellä, ennen kuin esitysluonnoksen mukaisesti yksityinen palveluntuottaja siirtyisi laajasti toteuttamaan aiemmin Kelalle kuuluneita tehtäviä. Myös siirron kustannuksia tulee arvioida ja tarkastella kriittisesti. Koska kyseessä ovat arkaluontoiset yksityishenkilöiden tulo-, terveys-, sairaus ym. tiedot, tulee tässä yhteydessä varmistua lakien mukaisesti yksityisyyden suojan ylläpidosta, tietoturvasta, salassapidosta ja luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä.

Tehy näkee tärkeänä esitysluonnoksen mukaisesti sen, että Kelan työntekijöiden pääpaino tulee olla asiantuntijatyössä ja sen kehittämisessä asiakkaan saaman palvelun sujuvuuteen ja nopeuteen liittyen, varmistaen sujuvat, oikeudenmukaiset yksilöllisen tarpeen mukaiset päätökset.

Tehy pitää kannatettavana esityksen mukaisesti sitä, että Kelan sähköisessä asiointipalvelussa asioivat asiakkaat saisivat myös päätökset siinä asiointikanavassa, missä etuutta on haettu (Omakela). Ehdotus linkittyy ”Ensisijaisesti digitaalisen viranomaisviestinnän ensisijaisuus” - edistämishjelmaan, jonka myötä viranomaisten lähettämät viestit muuttuvat ensisijaisesti digitaalisiksi vuoden 2026 alussa. Tehy pitää tärkeänä, että asiakkaita informoidaan ja ohjataan muutoksen suhteen ja huomioidaan ne asiakkaat, jotka eivät käytä digitaalisia palveluita viranomaispostin vastaanottamiseen. Asiakkaita tulee myös opastaa tarvittaessa, miten valitaan edelleen paperiset päätökset. Kansaneläkelaitoksen asiakkaiden henkilökohtaisen palvelun mahdollisuus on säilytettävä muutoksista ja säästöistä huolimatta valtakunnallisesti. Digitalisaatio ja Kelan henkilökohtaisen asiakaspalvelu väheneminen tai poistuminen voivat kasvattaa kuntoutusohjauksen, sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön tarvetta entisestään sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Tehy pitää tärkeänä asiakastietojen käsittelyn osalta, että arkaluontoisten ja yksityisten tietojen käsittely toteutetaan huolehtien riittävästä ja erillisestä valvonnasta, jotta yksilöiden tunnistamiseen perustuvien tietojen käyttö on tietoturvallista, eettistä ja lainmukaista. Tietojen käyttö tulee rajata tarkasti määriteltyihin tarkoituksiin.

Tehy pitää vakavana esityksessä esiin nostettua Kansaneläkelaitoksessa päätöksiä tekeviin etuuskäsittelijöihin ja heidän lähipiiriinsä kohdistunutta uhkailua, mustamaalaamista ja vainoamista. Tehy kannattaa ehdotusta, että lainsäädännössä edistetään Kelan työntekijöiden turvallisuutta. Nykyisessä toimintaympäristössä yksilöidyt päätökset ovat mahdollistaneet työntekijöihin kohdistuvan häirinnän. Tehyn näkemyksen mukaan yksittäisen ratkaisun esittäjän yhteystietojen esittäminen voitaisiin rajata siten, että päätöksissä ym. asiakaspapereissa olisi asianmukainen yleinen kyseistä asiakokonaisuutta koskeva yhteydenotto-ohje asiakkaille yhteydenpidon turvaamiseksi tarpeellisissa tilanteissa. Tämä turvaisi yksittäisten työntekijöiden asemaa. Tehy huomioi kuitenkin, että asiakkaalla tulee olla mahdollisuus keskustella päätöksestä tai hakemuksesta asiantuntijan kanssa, jolla on asiantuntemus hänen asiastaan. Kelan asiakkaiden valitusoikeuden käytännön toteutumisesta tulee huolehtia myös jatkossa.

Pykälän 2 momentin mukaan Kelalla olisi jatkossa oikeus saada maksutta sekä salassapitovelvoitteiden ja muiden tietojen käyttöä koskevien rajoitusten estämättä Kansaneläkelaitoksesta annetun lain 2 §:n 3 momentin 2–4 kohdissa säädettyjen tehtävien hoitamista varten tunnistetietoineen väestöä koskevat välttämättömät tiedot. Tehyn mukaan tulee tarkasti arvioida ja rajata, mitkä tiedot ovat välttämättömiä Kansaneläkelaitosta koskevan lain 2 §:ssä säädettyjen tehtävien hoitamisen kannalta. Tieto, joka selkeästi mahdollistaa etuusjärjestelmien ja toiminnan kehittämisen, Kelan tutkimusten, tilastojen, arvioiden ja ennusteiden laatimisen sekä toimialaa koskevan lainsäädännön kehittämiseen liittyvien ehdotuksien tekemisen on perusteltua.

Esityksessä on tarkemmin eritelty, millaisia tietoja ja perusteineen Kela tarvitsee mm. eläketurva-keskukselta, eläkevakuutusyhtiöiltä, verohallinnolta, työvoimaviranomaiselta, maahanmuuttovirastolta, lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskukselta, Kanta- palveluista, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, Tilastokeskukselta, Opetushallitukselta, Opetus- ja kulttuuriministeriöltä, luottotoiminnan harjoittajilta, Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiöltä sekä työterveyshuollon palveluntuottajilta. Esityksessä ehdotettujen kohtien lisääminen mahdollistaisi Kelalle entistä laajemman tietopohjan saamisen tehtäviensä hoitamiseen. Esityksen mukaan tiedonsaantioikeuden laajentaminen ehkäisisi myös väärinkäytöksiä. Tehyn näkemyksen mukaan lainsäädännön ajantasaistaminen on tärkeää tarpeellisten tietojen osalta.

Tehy näkee keskeisenä tehtävänä molemminpuolisen tiedonsaannin kehittämisen, sekä asiakkaalta Kelalle että toisinpäin. Asiakkaiden asiointia Kelassa tulee helpottaa ja ratkaisuprosesseja nopeuttaa. Asiakkaalta vaadittavien liitteiden määrä tulisi minimoida ja hakuprosesseja selkeyttää. Mahdollisen tiedonsaantioikeuden laajetessa käytänteitä tulisi sujuvoittaa ja päätösprosesseja nopeuttaa.

Tehy kannattaa vahvasti työnantajakeskusjärjestöjen ja palkansaajakeskusjärjestöjen asiantuntemuksen huomioon ottamista kohdan 6 § hallituksen kokoonpanon, pykälän 2 momentin kohdalla, vaikka kiintiöpaikkoja ei säännöksessä enää mainittaisi.

Tehy kannattaa valtiontalouden tarkastusvirastolle (VTV) annettavaa oikeutta tarkastaa Kansaneläkelaitoksen toiminnan ja taloudenhoidon laillisuutta, tarkoituksenmukaisuutta ja tuloksellisuutta. Oikeustilan selkeyden vuoksi on hyvä, että uusi VTV:n Kansaneläkelaitokseen kohdistama valvontatehtävä todetaan myös Kansaneläkelaitoksesta annetussa laissa.

Lausunto on laadittu yhteistyössä Kätilöliitto ry:n sekä Kuntoutusohjaajat ry:n kanssa.

Lejman Satu
Tehy ry